

مدیریت ورزشی - پاییز ۱۳۹۰
شماره ۱۰ - صص: ۱۱۹-۱۰۳
تاریخ دریافت: ۸۹/۰۳/۱۶
تاریخ تصویب: ۸۹/۰۸/۰۴

تعیین رویکرد مناسب توسعه فوتبال جمهوری اسلامی ایران و مقایسه آن با رویکردهای چند کشور منتخب

۱. مهدی نادری نسب^۱ - ۲. محمد احسانی - ۳. محمد خبیری - ۴. مجتبی امیری
۱. دانشجوی دوره دکتری دانشگاه تربیت مدرس، ۲. دانشیار دانشگاه تربیت مدرس، ۳. دانشیار دانشگاه تهران، ۴. دانشیار دانشگاه تهران

چکیده

هدف از پژوهش حاضر، تعیین رویکردهای محوری توسعه فوتبال جمهوری اسلامی ایران و مقایسه آن با رویکردهای چند کشور منتخب و ارائه رویکردهای مناسب برخاسته از ارزشهای حاکم بر جامعه است. این تحقیق از نوع تحقیقات توصیفی - پیمایشی بوده و روش گردآوری اطلاعات از نوع ترکیبی است که در آن مدارک و منابع بررسی و از پرسشنامه محقق ساخته برای جمع آوری اطلاعات استفاده شد. نمونه آماری ۹۲ نفر از مدیران فدراسیون فوتبال، کارشناسان و خبرگان مدیریت فوتبال کشور بودند. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از آزمون آماری فریدمن در سطح معناداری $\alpha \leq 0.05$ نشان داد که مناسبترین رویکردهای حاکم بر توسعه فوتبال کشور، رویکرد تربیتی- اخلاقی و جامعه‌گراست که این رویکرد در توسعه فوتبال کشورهایی چون سوئد، ژاپن، آمریکا، نیوزیلند، کانادا، انگلیس، استرالیا و ایرلند نقش اساسی داشته و در جهت‌دهی برنامه‌های توسعه‌ای فوتبال کشورهای مذکور نقش مهمی داشته است.

واژه‌های کلیدی

رویکرد تربیتی- اخلاقی، رویکرد جامعه‌گرا، توسعه فوتبال.

مقدمه

امروزه فوتبال با داشتن بیش از ۲۰۹ عضو در فدراسیون بین‌المللی فوتبال (FIFA)، ۲۰۷ هزار فوتبالیست حرفه‌ای، ۲۴۵ میلیون بازیکن آماتور و ۳/۴ میلیارد طرفدار، یکی از رایج‌ترین و محبوب‌ترین ورزش‌ها در جهان محسوب می‌شود (۱۴). در سال‌های اخیر، مدارس فوتبال حرفه‌ای متعددی برای تربیت بازیکنان جوان و مستعد در سراسر جهان به ویژه کشورهای اروپایی دایر شده که نشان دهنده رشد روزافزون این رشته در بین نوجوانان و جوانان است (۳۱، ۳۰، ۲۸).

در دنیای کنونی فوتبال به‌عنوان صنعت فرهنگی بزرگی با ابعاد جهانی مطرح است، شاید دلیل این موضوع جذابیت‌های این ورزش باشد که مسابقات فوتبال را به موضوع مورد توجه عده بی‌شماری در سراسر دنیا تبدیل کرده است. اتفاقاتی که در مستطیل سبز فوتبال رخ می‌دهد، در مدت کوتاهی سرخط اخبار بسیاری از خبرگزاری‌ها می‌شود. در چنین شرایطی طبیعی است که بسیاری از کشورهای موفق، بخشی از اهداف و برنامه‌هایشان را در زمینه فوتبال تعریف و تعقیب کنند.

فوتبال در جهان امروز اهمیتی ویژه یافته و بر ذهن و زندگی افراد بسیاری را تحت تأثیر قرار داده است. این تأثیر چنان است که حتی برخی این پرسش عجیب را مطرح کرده‌اند که آیا فوتبال در حال تبدیل شدن به دین توده‌هاست؟ آنها می‌گویند کلیسای کاتولیک رم، لیگ باشگاهی دین‌های جهان است. ۱۸/۷ درصد جمعیت جهان طرفدار این باشگاه گول‌پیکرند و تنها اسلام است که توانایی ربودن گوی سبقت از کاتولیسیم را دارد (۱۲).

بسیاری از برزیلی‌ها، فوتبال را می‌پرستند، چرا که به آنها در گریز از شرایط اجتماعی وحشتناک کمک می‌کند. زمانی در برزیل، بهای کالاهای مصرفی در عرض چند ساعت به دلیل تورم دچار تغییر و تحول می‌شد و این کشور ۲۴۴/۷ میلیارد دلار از محل اعتبارات خارجی وام گرفته بود و یکی از مقروض‌ترین کشورهای جهان بود. اما مردم با تماشای فوتبال و سامبا خویشتن را از قید مشکلات روحی و روانی می‌رهاندند (۲۸).

مالی یکی از فقیرترین کشورهای روی زمین به شمار می‌رود که درآمد روزانه ۷۲/۸ درصد مردمش، حدود یک دلار است. مالی بیشتر منابع مالی کشورش را صرف احداث ورزشگاهی کرد تا میزبانی جام ملت‌های آفریقا را به‌عهده گیرد. مردم فقیر مالی، که اغلب دچار سوءتغذیه‌اند، با شکم‌های خالی از برگزاری این مراسم در

کشورشان احساس غرور می‌کردند(۹). با وجود چنین ابعادی است که دیگر نمی‌توان از فوتبال به‌عنوان یک رشته ورزشی بدون توجه به ابعاد و ویژگی‌های خاص آن یاد کرد.

ایران از جمله کشورهایی است که فوتبال، دل مشغولی بسیاری از مردم است و پیشرفت یا عدم پیشرفت در عرصه فوتبال با غرور ملی، احساس رضایت، خشنودی و امیدواری آحاد مردم ارتباط نزدیکی دارد و رشد و توسعه این رشته نیازمند حرکتی منسجم، همراه با برنامه‌ریزی دقیق و متناسب بر اساس نگرش‌ها و رویکردهای رایج در فوتبال جهان است. شناخت رویکردها و نگرش‌های حاکم بر توسعه فوتبال، ما را دریافتن جهت و مسیر حرکت فوتبال کشور راهنمایی می‌کند و رویکرد مناسبی را برای توسعه فوتبال کشور بر اساس اهداف حاکم بر ورزش و تربیت بدنی به ما نشان می‌دهد تا دستیابی به اهداف ورزش در جامعه واقع‌گرایانه‌تر شده و از شعارگرایی‌ها و هدف‌گذاری‌های غیرواقعی که به تخریب ورزش، جامعه و نظام تربیتی ورزش منجر خواهد شد، اجتناب می‌شود. به همین منظور با توجه به مطالعه برنامه‌های توسعه فوتبال در چند کشور منتخب و شناسایی اهداف و رویکردهای توسعه‌ای این کشورها و تطبیق این مطالعات با نظریات فیلسوفان و اندیشمندان تربیت بدنی، تحقیق حاضر با عنوان تعیین رویکرد مناسب توسعه فوتبال جمهوری اسلامی ایران و مقایسه آن با رویکردهای چند کشور منتخب انجام گرفت.

رویکردهای حاکم بر توسعه فوتبال

در عصر حاضر تقریباً ورزش در زندگی افراد رسوخ کرده است و در بین ورزش‌ها، ورزش فوتبال به‌دلیل جذابیت خاص، یکی از بیشترین جمعیت‌های ورزشی دنیا را تشکیل می‌دهد و به پدیده فراگیر جهانی بدل شده است، به گونه‌ای که برای آن حد و مرزی نمی‌توان قائل شد. علاوه بر این، فوتبال دارای ابعاد اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی بوده و امروزه تغییر و تحولات بسیار زیادی در فوتبال ایجاد شده، به طوری که کاملاً از حالت بازی ساده خارج شده است (۲). در این تحقیق هفت رویکرد اصلی حاکم بر فوتبال دنیا و چگونگی توجه تعدادی از کشورها به ورزش فوتبال بررسی می‌شود.

نتایج تحقیقات نشان می‌دهد که کشورها و ملل مختلف جهان برای توسعه ورزش و به‌ویژه فوتبال رویکردهای متفاوتی دارند، این شیوه‌ها از آغاز بر پایه نظری بوده یا پس از رواج میدانی، پشتوانه نظری پیدا

کرده است. به هر حال می‌توان مباحثی نظری برای شیوه‌ها و رویکردهای مرسوم به منظور اعتلا و توسعه ورزش فوتبال در میان ملل مختلف یافت.

۱- رویکرد جامعه‌گرا: براساس این رویکرد جامعه به سوی ورزش روی می‌آورد، رواج ورزش در جامعه که یکی از این ورزش‌ها، فوتبال است، دستاوردهای چندمنظوره دارد: افزایش نشاط، سلامت جسم و روان و برخورداری جامعه از امکانات ورزشی یکسان برای توسعه ورزش. این شیوه در کشورهای اروپای شمالی و نیز آمریکای شمالی رواج دارد (۶).

با رواج ورزش در جامعه، امکان پرورش و شناسایی استعدادهای نامزد قهرمانی نیز فراهم شده است. کنفدراسیون فوتبال آسیا در توسعه ورزش فوتبال، طرحی با عنوان چشم‌انداز فوتبال آسیا را مورد توجه قرار داده است. در این برنامه به فوتبال در رده‌های پایه و توسعه آن در استان‌های مختلف در کشورهای آسیایی همراه با پرورش مربیان و برگزاری دوره‌های آموزشی توجه می‌شود که نشان‌دهنده توجه به توسعه فوتبال همگانی در برنامه‌های کنفدراسیون فوتبال آسیا است (۳۰).

یکی از رویکردهای محوری توسعه فوتبال در چین، توجه به فوتبال مبتنی بر جامعه و افزایش مشارکت همگانی و گروه‌های پایه، نوجوانان و جوانان در فوتبال و جهت‌دهی آنها به سمت تیم‌های ملی در رده‌های مختلف است (۳۰).

توسعه فوتبال پایه، اساس توسعه این ورزش در استرالیا است که از ارتقای بازیکنان مستعد پشتیبانی می‌کند، این همان جایی است که بیشتر مردم از حضورشان در عرصه فوتبال لذت می‌برند و به الزامات زیرساخت‌های کلیدی همچون امکانات، آموزش مربی و داور، مقررات ثبت‌نام ملی و توسعه باشگاه‌ها مربوط می‌شود. این مطلبی است که در برنامه راهبردی استرالیا به عنوان رویکرد اساسی مطرح و نشان‌دهنده توجه به فوتبال همگانی و تفریحی است که عنوان می‌کند در سال‌های اولیه ورزشی توسعه بازیکنان، فوتبال پایه و ارتقای بازیکنان مستعد جدا از هم نیستند، علاوه بر این برنامه رشد استعدادها باید در نگاه خردتری به فوتبال تفریحی، همگانی و مبتنی بر جامعه طراحی شود و این برنامه‌ها به ایجاد شادی و لذت بردن عموم مردم از ورزش فوتبال بینجامد (۱۹).

برنامه توسعه فوتبال نیوزیلند، با عنوان "بازی ما، بازی شما، بازی در جهان"، با این نگرش طراحی شده که در نیوزیلند فوتبال از راه مشارکت حداکثری یعنی تبدیل شدن به عنوان ورزش شماره یک برای تمام گروه‌ها مطرح است که این رویکرد توجه به فوتبال همگانی و جامعه‌گرا را نشان می‌دهد (۲۳). توجه به فوتبال در انگلستان بسیار جالب است و در برنامه‌های توسعه‌ای فوتبال رویکرد ترکیبی به چشم می‌خورد که یکی از این رویکردها، رویکرد جامعه‌گرا است. مشارکت فعال به‌عنوان بازیکن در این کشور جمعیتی معادل ۶/۸ میلیون نفر را شامل می‌شود و اتحادیه فوتبال انگلیس سازمان سود دهی نیست، بلکه سالانه ۳۴ میلیون پوند برای فوتبال پایه هزینه می‌کند و اهداف ملی و سیاست‌های آن خروجی‌های خود را در زمینه فوتبال، حفظ سلامت، حفظ ایمنی، لذت بردن و حضور مثبت اجتماعی بیان می‌کند (۲۷، ۲۶، ۱۳).

۲- رویکرد نخبه‌گرا: در این رویکرد که بر توسعه و ارتقای ورزش برگزیدگان و نخبگان تاکید می‌شود. در واقع توسعه ورزش قهرمانی محوریت ویژه دارد. البته در این میان به رواج ورزش در جامعه نیز مساعدت می‌شود. در پاره‌ای منابع، ورزش در بلوک شرق سابق را از این دسته شمرده‌اند. به نظر می‌رسد اگر توسعه فوتبال تنها بر توسعه مهارت عده خاص در منطقه خاصی متمرکز باشد، جایگاه و وجهت خود را از دست می‌دهد. تعداد معدودی از کشورها به این رویکرد تمایل دارند (۳).

۳- رویکرد اقتصادی: پس از دهه ۱۹۵۰ و بهره‌گیری ورزش از رسانه‌های جمعی به‌ویژه تلویزیون، سبب اقبال بی‌سابقه جامعه از ورزش شد، در نتیجه ورزش به‌عنوان کسب و کار بخشی از جامعه رواج یافت. کسب و کار ورزش به مجموعه‌ای از ملازمت سازمانی، حقوقی و اجرایی نیاز داشت. در برخی جوامع این ملازمت فراهم و ورزش به صنعت بدل شد. از این رو سهم ورزش در برخی ملل به حدود ۲ تا ۳ درصد تولید ناخالص ملی رسید. این دستاوردها سبب شد که برخی کشورها به توسعه ورزش از منظر توسعه یک صنعت بنگرند و به آن به‌عنوان وسیله‌ای برای رونق اقتصادی امید داشته باشند (۳).

در برنامه توسعه فوتبال چین، رویکرد ترکیبی به چشم می‌خورد که یکی از این رویکردها توسعه فوتبال بر پایه اقتصاد است و چین به فوتبال به‌عنوان مقوله‌ای صنعتی و درآمدزا می‌نگرد و سعی در ارتقای استانداردهای لیگ حرفه‌ای در این کشور برای کسب درآمد بیشتر دارد (۳۰).

طرح طلائی فیفا در آفریقا که از سال ۲۰۰۲ در کامپالا شروع شده، علاوه بر اجرای طرح‌هایی چون فوتبال در رده‌های پایه و توجه به زیرساخت‌ها نگاه عمده‌ای به درآمدزایی و بازاریابی دارد و نشان دهنده توجه به فوتبال به‌عنوان یک صنعت در نزد فیفا است (۱۰).

در فوتبال انگلیس، رویکرد دیگری که در باشگاه‌های خصوصی یعنی لیگ حرفه‌ای این کشور به چشم می‌خورد، توجه به بعد اقتصادی است. در حال حاضر طرح شالوده فوتبال انگلیس که نیازمند ۵۰۰ میلیون پوند سرمایه‌گذاری است، به مرحله اجرا نزدیک شده و اجرای این طرح از راه مشارکت ۲۵۰ میلیون پوندی شرکای باشگاه‌های خصوصی فوتبال و ۲۵۰ میلیون پوند دیگر از بطن جامعه و بخش‌های خصوصی دیگر برای اجرایی شدن این راهبرد بلندپروازانه تأمین خواهد شد (۱۳، ۳۲، ۲۷).

درآمدهای چند میلیون دلاری کشورهای صاحب فوتبال از حق پخش تلویزیونی رقابت‌ها و تبلیغات پیراهن، نمونه‌ای بارزی از فوتبال به‌عنوان صنعت است. درآمد ۳۴۰ میلیون دلاری فرانسه، ۱۰ میلیون دلاری تایلند و چند ده میلیون دلاری ژاپن، کره، روسیه و ... نشان دهنده درآمدزایی‌های فوتبال است از دیگر مثال‌های بارز درآمدزایی فوتبال، حق پخش یک میلیارد دلاری مسابقات جام جهانی آفریقای جنوبی در سال ۲۰۱۰ است (۱).

۴- رویکرد تربیتی - اخلاقی: اقبال گسترده همگان از ورزش به‌ویژه فوتبال، در جوامع پیشرفته صنعتی سبب شده است که ورزش به مثابه تربیت عامه در سال‌های اخیر بسیار پر طرفدار باشد. برای نمونه، اتحادیه اروپا بر چنین رویکردی تأکید ویژه دارد (۴).

برنامه توسعه ورزش در سوئد با نگرش بنیادین بسیار زیبایی طراحی شده است. در سوئد فعالیت‌های ورزشی به‌عنوان یک مقوله، فرهنگی و اجتماعی فرض شده است و چنین رویکردی برای توسعه فوتبال این کشور نیز مورد توجه قرار گرفته است (۲۰).

با توجه به رویکرد ترکیبی توسعه فوتبال در انگلیس، رویکرد تربیتی به عنوان یکی از رویکردهای اصلی این کشور انتخاب شده و از آن به مثابه مقوله تعلیم و تربیتی در مدارس یاد شده است. در انگلیس تأکید بر ورزش از جمله فوتبال در مدارس (چهار ساعت در هفته)، حاکی از سیاست‌های ملی این کشور در زمینه رویکرد تربیتی ورزش است (۱۳).

نگرش و چارچوب کاری ایرلند برای توسعه فوتبال کشور به شکل زیر است: فوتبال، ورزش آینده دنیاست این بازی محیط مفرح و سالمی برای کودکان و بزرگ‌ترها در سراسر دنیا فراهم می‌کند. در ایرلند توجه به فوتبال به‌عنوان مقوله فرهنگی - تربیتی مطرح است و نقش حیاتی در توسعه و پیشرفت افراد و دستیابی به موفقیت‌های بین‌المللی دارد (۳۱، ۲۹).

پر کردن اوقات فراغت شهروندان با فوتبال و ایجاد ارتباطات دوستانه، صادفانه و اجتماعی و کمک به پیشرفت ذهنی و فیزیکی، از رویکردهای اصلی حاکم بر توسعه فوتبال کشور ژاپن است (۳۱).

۵- رویکرد سیاسی: ارتقای ورزش موجب زبانه‌زدن نام ملت‌های پیروز در سطح جهان می‌شود، سرافرازی و افتخار ملی، یکی از عوامل روحیه‌بخش در میان ملت‌هاست و دولت‌ها برای تحقق آن به ملت‌ها تعهد دارند. حضور افراد سرشناس سیاسی در فوتبال، نشان از اهمیت فوتبال به‌عنوان یک اهرم سیاسی دارد. تحقیقات انجام گرفته در گذشته حاکی از آن است که مدیران فوتبال از روش و ضابطه مناسبی برای توسعه فوتبال استفاده نکرده و بر اساس سلیقه شخصی و تمایلات سیاسی خویش تصمیماتی را اتخاذ می‌کنند. ورود افراد سیاسی و تصمیمات آنان در عرصه مدیریت فوتبال مشکلات خاصی را برای این ورزش ایجاد کرده است (۷). مشهورترین نمونه این دخالت‌ها، جنگ پنج روزه السالوادور و هندوراس در سال ۱۹۶۹ است که ظاهراً پس از اختلاف در مورد پذیرش مسابقه این دو کشور برای ورود به جام جهانی آغاز شد. از موارد دیگر، تنش در ارتباطات سیاسی بعضی کشورها از جمله مصر و الجزایر، فرانسه و ایرلند، به دلیل رقابت تیم‌های ملی فوتبال این کشورها در دور مقدماتی جام جهانی ۲۰۱۰، نشان‌دهنده رویکرد سیاسی حاکم بر فوتبال این کشورها است (۸).

۶- رویکرد علمی: عرصه رقابت جهانی بسیار تنگ است، زیرا دوران روی آوردن به رویکردهای سنتی، موردی، مقطعی و تصادفی دیری است سپری شده و به جای آن رویکردهای علمی، فراگیر، پیوسته و سیستمی رواج یافته است. بدون بهره‌گیری از دستاوردهای علمی، فنون و تجارت متراکم سازمان یافته، نمی‌توان موفق بود و ورزش فوتبال نیز مقوله‌ای علمی است که ارتقای مهارت‌ها در این رشته نیازمند مفاهیم دانشی و علمی است (۳).

رویکرد توسعه‌ای در فوتبال آمریکا حاکی از توجه این کشور به فوتبال به‌عنوان مقوله‌ای علمی است و از توسعه فوتبال این کشور از اصطلاحی چون مشابه نشستن سفینه آپولو بر روی کره ماه یاد شده است. در رویکرد توسعه فوتبال این کشور توجه به ارتقای مهارت‌ها از طریق علوم ورزشی به چشم می‌خورد. در فوتبال آمریکا توسعه فوتبال قهرمانی با نوآوری و خلاقیت همراه است (۲۲).

فوتبال حرفه‌ای اساس کار در ترکیه است و حمایت دولت از باشگاه‌ها و اجرای پروژه‌های مالی از جمله دادن وام‌های طولانی‌مدت و زمین به باشگاه‌ها، مراتب ارتقای مهارت‌های فوتبال در این کشور را در مسیر حرفه‌ای تسهیل ساخته است. انتقال علم روز و دانش جدید نوین فوتبال از کشورهای اروپایی و توسعه یافته از راه فوتبال به ترکیه و علاقه‌مندی این کشور به استفاده از رویکرد علمی، به توسعه فوتبال در این کشور منجر شده است. است کشورهای چون ایرلند، ژاپن و آلمان نیز از کشورهای پیشرو در زمینه به‌کارگیری علوم ورزشی در زمینه فوتبال و اجرای رویکرد علمی در این رشته هستند (۳۱).

۷- رویکرد مذهبی: توسعه ورزش به‌عنوان ابزار گسترش مذهب یا مقوله مذهبی مطرح است. در کشورهای اسلامی، ورزشکاران باید با رعایت موازین اسلامی و به‌ویژه بانوان با حفظ حجاب در مسابقات شرکت کنند. از نظر اسلام نیرومند بودن به‌تنهایی ارزش ندارد و ورزشکاران علاوه بر ورزش جسمانی، باید به ورزش روحانی نیز بپردازند مسئله فتح قله اورست توسط کوهنوردان مسلمان و ارائه نمادهای مذهبی توسط آنان که تقدیر مسلمانان را در پی داشت، ارتباط بین مذهب و ورزش را بیشتر آشکار ساخت (۵). ضمن آنکه این مسئله تنها در کوهنوردی صادق نیست و دیگر ورزش‌ها از جمله فوتبال نیز آن دست به‌گریبان‌اند. مانوئل واسکوئز مونتالبان، نویسنده مشهور کاتالان، فوتبال را تنها مذهب خلق شده هزاره سوم می‌داند. به نظر او با پایان یافتن دوران جنگ سرد، از رونق افتادن مکاتب ایدئولوژیک بزرگ و بحران مذهب در غرب خلأیی به‌وجود آمد که حالا با فوتبال پر شده است. کمتر پدیده اجتماعی و کمتر ورزشی این حالت عدم قطعیت و ابهام‌آمیز را دارد. بازیکنان فوتبال از همان سنین کودکی می‌آموزند که نتیجه را نمی‌توان به‌طور قطع پیش‌بینی کرد. به این ترتیب، ایمان یا اعتقاد صرف به ماوراءالطبیعه در میان فوتبال‌بست‌ها بسیار رایج است. شاید همین مسئله موجب شده تا فدراسیون جهانی فوتبال در اقدامی سختگیرانه همه چیز را ممنوع کرده و با مسائل مذهبی رایج در فوتبال برخورد کند (۱۶، ۱۲). البته از ورزش‌های خاص مذهبی دیگر می‌توان به ورزش باستانی اشاره کرد که به

سختی با مذهب در آمیخته است و اگر بخواهیم این ورزش را از مذهب جدا سازیم، ماهیت خود را از دست خواهد داد (۶).

در حال حاضر فدراسیون جهانی فوتبال به تمام فدراسیون‌ها اعلام کرده که از این پس بازیکنان با هر تیم یا ملیتی حق انجام حرکات نمادین مذهبی را ندارند. با انتشار خبر ممنوعیت عبادت قبل و بعد از بازی فوتبال به طوری که در معرض عموم باشد، موجب شد فدراسیون اسپانیا که یکی از جمعیت‌های لژیونر مسلمان را دارا است، واکنش نشان دهد. در بیانیه فیفا که قرار است به تمام فدراسیون‌ها مخابره شود، آمده است که متأسفانه بازیکنان برزیل در جام کنفدراسیون‌ها با نوشتن جمله «تنها به مسیح تعلق دارم» بر روی پیراهن خود و به دلیل پخش مستقیم این دیدار، از فوتبال به عنوان ابرازی برای رسیدن به مقاصد خود استفاده کردند (۱۶).

رئیس فدراسیون فوتبال دانمارک تأکید دارد که دین ارتباطی با فوتبال ندارد و نباید آن را در ورزش دخالت داد. همچنین مقامات فیفا به شدت نگران جام جهانی ۲۰۱۰ هستند، جایی که در آن کشورهای مختلف می‌توانند به اهداف غیرورزشی دست یابند و در این میان مشکل اصلی آن است که فیفا تعامل مناسبی با کشورهای مسیحی یا مسلمان ندارد و نمی‌خواهد دغدغه‌ها و مسائل ریشه‌ای ورزش آنها را درک کند (۱۶).

دیدگاه حاکم بر فیفا این است سجده بازیکنان مسلمان بعد از گلزنی، دعای آنها با دو دست به سمت آسمان یا دعای مخصوص بازیکنان مسیحی هنگام ورود و خروج به زمین، باید ممنوع شود تا کوچک‌ترین بهره‌برداری مذهبی در فوتبال صورت نگیرد (۸).

ریکاردو تراتچیرا رئیس فدراسیون برزیل گفته است: هر گاه سیاست و اقتصاد از فوتبال خارج شدند، ما نیز دین را از ورزش خود کنار می‌گذاریم (۱۶).

جیم جانسون در مقاله خود می‌نویسد، با توجه به حمایت کلیسای کاتولیک در رم از این تیم در لیگ قهرمانان و با توجه به گستردگی جمعیت کاتولیک‌ها امکان دارد که ورزش فوتبال جایگزین مسیحیت به عنوان دین توده‌ها شود (۱۸).

روش تحقیق

روش تحقیق از نوع توصیفی - پیمایشی است که در آن رویکردهای حاکم بر فوتبال در ایران بررسی و با رویکردهای حاکم بر فوتبال چند کشور منتخب مقایسه شد. جامعه آماری تحقیق ۹۲ نفر شامل کلیه مدیران ارشد و رؤسای کمیته‌های فدراسیون فوتبال جمهوری اسلامی ایران و همچنین کارشناسان و مدیران ورزشی صاحب‌نظر در حوزه فوتبال بودند.

ابزار تحقیق و روش های آماری

روش جمع‌آوری داده‌های این پژوهش، از نوع ترکیبی است که پس از بررسی مدارک و منابع، پرسشنامه محقق‌ساخته برای جمع‌آوری اطلاعات استفاده شد. پرسشنامه مذکور که شامل ۳۱ سؤال در زمینه هفت رویکرد اصلی حاکم بر توسعه فوتبال است اعتباریابی شد و ضریب آلفا کرونباخ آن ۰/۸۹ به دست آمد. همچنین به منظور تشریح و توصیف یافته‌ها از نرم‌افزار آماری SPSS (version 17) استفاده شده و با استفاده از آزمون رتبه‌ای فریدمن در سطح معناداری $P < 0/05$ ، رویکردهای محوری حاکم بر توسعه فوتبال کشور تعیین و رتبه‌بندی شد.

نتایج و یافته های تحقیق

جدول ۱- مقایسه میانگین‌های به‌دست آمده برای رویکردهای محوری توسعه فوتبال جمهوری اسلامی ایران

رتبه	رویکرد	میانگین	انحراف استاندارد	حداقل	حداکثر
۱	رویکرد تربیتی و اخلاقی	۴۱/۹۷۵۲	۱۰/۲۳۱۴	۱۱	۵۴
۲	رویکرد جامعه‌گرا	۳۲/۸۴۱۶	۸/۱۶۹۱	۱۲	۴۴
۳	رویکرد نخبه‌گرا	۲۸/۴۱۰۹	۱۱/۴۰۶۲	۱۴	۵۲
۴	رویکرد علمی	۲۸/۰۲۹۷	۷/۶۰۴۵	۷	۳۵
۵	رویکرد اقتصادی	۲۰/۷۴۲۶	۶/۳۲۵۱	۸	۳۶
۶	رویکرد سیاسی	۱۸/۴۸۵۱	۵/۰۰۳۲	۶	۲۵
۷	رویکرد مذهبی	۱۰/۶۲۳۸	۲/۹۶۹۳	۶	۱۷

بر اساس نتایج به دست آمده، رویکرد تربیتی و اخلاقی با میانگین ۴۱/۹۷۵۲، رویکرد اصلی و محوری توسعه فوتبال شناخته شده و رویکرد جامعه‌گرا با میانگین ۳۲/۸۴۱۶، رتبه دوم را به خود اختصاص داده است. در ادامه بررسی نتایج، رویکرد نخبه‌گرا با میانگین ۲۸/۴۱۰۹، رویکرد علمی با میانگین ۲۸/۰۲۹۷، رویکرد اقتصادی با میانگین ۲۰/۷۴۲۶ به ترتیب رتبه‌های سوم تا پنجم رویکردهای مورد توجه برای توسعه را کسب کردند. شایان ذکر است که رویکرد سیاسی با میانگین ۱۸/۴۸۵۱ و رویکرد مذهبی با میانگین ۱۰/۶۲۳۸، از کم‌اهمیت‌ترین رویکردهای توسعه فوتبال هستند.

برای تجزیه و تحلیل اطلاعات جمع‌آوری شده، از آزمون فریدمن استفاده شد و نتایج نشان داد که بین رویکردهای توسعه‌ای عنوان شده در تحقیق اختلاف معنی‌داری وجود دارد و رویکردهای محوری حاکم بر توسعه فوتبال ایران، رویکرد تربیتی و رویکرد مبتنی بر جامعه است.

جدول ۲- رویکردهای حاکم بر توسعه فوتبال در چند کشور منتخب

کشورهای منتخب	تربیتی و اخلاقی	جامعه‌گرا	نخبه‌گرا	علمی	اقتصادی	سیاسی	مذهبی
کانادا		✓		✓			
انگلیس و ژاپن	✓	✓		✓	✓		
استرالیا	✓	✓		✓			
چین		✓		✓	✓		
امریکا		✓		✓	✓		
ایرلند	✓	✓				✓	✓
نیوزیلند		✓					
کشورهای بلوک شرق اروپا (سابق)	✓		✓				
ترکیه				✓	✓		
سوئد	✓	✓					
ایران	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
طرح طلائی آفریقا		✓			✓		
AFC		✓		✓	✓		

در جدول ۲، رویکردهای حاکم بر توسعه فوتبال در ایران و چند کشور منتخب ایران بیان شده است. رویکردها نشان از وجود رویکرد ترکیبی در بیشتر کشورها، FIFA، AFC دارد، لیکن درجه اهمیت و توجه و اثرگذاری هر یک از آنها در کشورهای مختلف با یکدیگر متفاوت است، اما نتایج حاکی از آن است که هیچ یک از کشورها یک رویکرد ندارند و آنچه نمایان است، اینکه در بیشتر کشورها و حتی ایران، بیش از یک رویکرد محوری برای توسعه فوتبال عنوان شده است.

بحث و نتیجه گیری

موفقیت در اجرای برنامه‌های توسعه‌ای بستگی زیادی به واقع‌گرایانه بودن این برنامه‌ها و مشخص بودن رویکرد توسعه‌ای آن دارد. در تدوین برنامه‌های جامع باید ارزش‌ها و نگرش‌های حاکم بر توسعه رشته ورزشی مورد توجه قرار گیرد و بر اساس اهداف موجود، رویکرد مناسبی برخاسته از نظریه متخصصان و خبرگان، انتخاب شود.

براساس نتایج مطالعات، رویکرد توسعه ورزش فوتبال ثابت نیست و ممکن است با توجه به ارزش‌ها و نگرش‌های حاکم بر جامعه تغییر کند. بررسی برنامه‌های توسعه‌ای در چند کشور مختلف نشان داد که رویکردهای محوری حاکم بر توسعه فوتبال این کشورها با یکدیگر متفاوت است. در تحقیقات انجام گرفته هفت رویکرد اصلی حاکم بر کشورها عبارت بودند از:

۱- **فوتبال تربیتی و اخلاقی**: در این رویکرد فوتبال مترادف با تربیت به کار می‌رود و از این رشته ورزشی برای هدایت و سازگار ساختن کودکان با محیط اجتماعی استفاده می‌شود.

۲- **فوتبال جامعه‌گرا**: در این رویکرد فوتبال به‌عنوان ورزش مقبول در جامعه دارای دستاوردهای چندمنظوره از جمله افزایش نشاط، سلامت جسم و روان و لذت‌بخش بودن است. از نشانه‌های بارز این رویکرد، توجه به افزایش مشارکت عمومی و همگانی ساختن آن است.

- ۳- **فوتبال نخبه‌گرا**: در این رویکرد بر توجه به فوتبال به‌عنوان یک مهارت در مناطق خاص و در بین گروه‌های خاص تأکید می‌شود، توسعه فوتبال با این شیوه متمرکز بوده و در برگیرنده مشارکت همگانی نیست.
- ۴- **فوتبال به‌عنوان صنعت**: در این رویکرد فوتبال به‌عنوان یک صنعت مطرح می‌باشد و تمامی تلاش‌ها در ارتقای این رشته متوجه بهره‌وری اقتصادی و افزایش سهم ورزش از تولید ناخالص ملی کشورهاست.
- ۵- **فوتبال به‌مثابه سیاست**: در این رویکرد از فوتبال به‌عنوان یک ابزار سیاسی استفاده می‌شود. این ابزار ممکن است در سطح خرد یا کلان، بین کشورها مورد توجه قرار گیرد.
- ۶- **فوتبال به‌مثابه علم**: در این رویکرد، به فوتبال در برگیرنده علوم مختلف از جمله علوم تجربی، علوم انسانی و ... است و توسعه این رشته در زمینه با این علوم مفهوم پیدا می‌کند.
- ۷- **فوتبال به‌عنوان مذهب**: در این رویکرد ارتباط تنگاتنگی بین فوتبال و مذاهب مختلف وجود دارد و از فوتبال به‌عنوان توسعه مذهب یاد می‌شود، به تازگی دیدگاهی به‌عنوان فوتبال یا مذهب مطرح شده که نشان می‌دهد جوامعی در غرب شیفته فوتبال شده‌اند و این رشته را در حد یک مذهب می‌پرستند. در نگاه دیگر، فوتبال را محلی برای ارائه آیین و مذاهب خود قرار داده‌اند.
- با توجه به نتایج تحقیق انجام شده و جمع‌آوری اطلاعات از طریق پرسشنامه مشخص شد که رویکرد اصلی حاکم بر توسعه فوتبال در کشور جمهوری اسلامی ایران، رویکرد تربیتی و اخلاقی است. این رویکرد در کشورهایی چون انگلیس، استرالیا، ایرلند، ژاپن و سوئد مورد توجه قرار گرفته و در توسعه این رشته کاربرد داشته است.
- جامعه‌گرا که به‌عنوان دومین رویکرد بر اساس رتبه‌بندی توسعه فوتبال ایران مطرح شده، در کشورهای زیادی مورد توجه قرار گرفته است. این رویکرد توسعه‌ای در کشورهایی چون نیوزیلند، آمریکا، چین، استرالیا، کانادا، انگلیس، ایرلند، ژاپن و طرح طلایی آفریقا و برنامه کنفدراسیون فوتبال آسیا استفاده شده است.

سومین رویکرد مورد توجه، رویکرد نخبه‌گرا است. این رویکرد در کشورهای اروپای شرقی به‌ویژه در بلوک شرق سابق مورد توجه بوده است و در حال حاضر طرفداران زیادی نداشته و در برنامه‌های توسعه‌ای نقش کم‌رنگی دارد.

چهارمین رویکرد مورد توجه در ایران، رویکرد علمی است که از نظریات نخبگان و مدیران فوتبال کشور استخراج شده است. این رویکرد در کشورهایی چون ترکیه، ژاپن، آلمان، آمریکا، چین و انگلیس کاربرد دارد و در طرح‌های زیر نظر FIFA و AFC نیز به‌طور اساسی بر آن تأکید شده است.

پنجمین رویکرد مورد توجه، رویکرد اقتصادی است. در این رویکرد به مبحث درآمدزایی در فوتبال از طریق مسابقات بین‌المللی و باشگاه‌ها تأکید می‌شود و در کشورهایی چون انگلیس، چین، آمریکا، ژاپن و ترکیه به آن توجه زیادی شده و امروزه در طرح‌های آفریقا، یوفا و چشم‌انداز فوتبال آسیا به‌عنوان قسمتی اساسی از توسعه این رشته مد نظر قرار گرفته است.

ششمین و هفتمین رویکرد به ترتیب رویکرد سیاسی و مذهبی در توسعه فوتبال عنوان شده است. این رویکرد به دلیل مخالفت فیفا با دخالت مسائل سیاسی و مذهبی در ورزش در برنامه‌های توسعه‌ای ثبت شده به چشم نمی‌خورد، و لیکن در کشورهایی چون اسپانیا، ایتالیا و حتی ایران قابل لمس است و فلسفه پیدایش تیم‌های تراز اول این کشورها و بررسی پیشینه این تیم‌ها و حضور مردان سیاسی و مذهبی از جمله کاتالان‌ها در اسپانیا و همچنین حضور مردان سیاسی در مدیریت باشگاه‌ها، را می‌توان به‌عنوان مواردی از این رویکرد بیان کرد.

به‌طور کلی می‌توان نتیجه گرفت که رویکردهای اصلی حاکم بر توسعه فوتبال در کشورهای مورد بررسی رویکردی است ترکیبی، اما رویکردهای تربیتی، جامعه‌گرا و رویکرد اقتصادی از اولویت و اهمیت بیشتری در توسعه فوتبال در سطح جهان برخوردارند در ایران نیز رویکرد تربیتی و مبتنی بر جامعه، به‌عنوان رویکردهای اصلی محسوب می‌شوند که با رویکردهای حاکم بر برنامه‌های توسعه‌ای کشورهای مورد بررسی همخوانی دارد، لیکن رویکرد اقتصادی که در بسیاری از کشورها به‌عنوان یکی از رویکردهای اصلی مطرح است، در ایران اهمیت زیادی ندارد و دلیل آن به باشگاه‌های فوتبال وابسته به دولت و نبود قوانین حقوقی در حمایت از درآمدزایی فوتبال از جمله قوانین کی‌رایت، حق پخش تلویزیونی، تبلیغات و... برمی‌گردد.

به‌هرحال می‌توان گفت که توجه به توسعه فوتبال در جامعه، ایجاد مشارکت عمومی و توجه به فوتبال آموزشی و تربیتی که می‌تواند مرکز آن در آموزش و پرورش باشد، به ارتقای و رشد فوتبال کشور کمک خواهد کرد و به فعالیت‌های ما برای رسیدن به وضعیت مناسب‌تر جهت خواهد بخشید.

منابع و مأخذ

۱. امیرپور، مهدی. والایزدانی، محمد. (۱۳۸۷). "مجموعه مقالات چشم انداز فوتبال"، سازمان لیگ کشور، شماره سوم.
۲. خبیری، محمد. (۱۳۷۴). "تجزیه و تحلیل ساختار تشکیلاتی ورزش فوتبال و ارائه ساختار جدید مناسب با وضعیت کنونی فوتبال کشور و جهان"، مجموعه مقالات دومین کنگره ورزش وزارت فرهنگ و آموزش عالی.
۳. سند تفصیلی نظام جامع توسعه تربیت بدنی و ورزش کشور (۱۳۸۴). سازمان تربیت بدنی جمهوری اسلامی ایران.
۴. رضوی، سید محمد حسین. (۱۳۸۵). "خصوصی سازی و اصلاح ورزش قهرمانی در کشور". نشریه حرکت دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی دانشگاه تهران، شماره ۲۷.
۵. زارعی، رضا. (۱۳۸۹). "مقاله مذهب و ورزش". نشریه ورزش خانواده، شماره چهارم.
۶. عباسی، مهدی. (۱۳۷۸). "تاریخ ورزش باستانی و کشتی پهلوانی". انتشارات سازمان تربیت بدنی، چاپ اول.
۷. کردی، محمدرضا. (۱۳۸۱). "بررسی دیدگاه کارشناسان، مربیان و نویسندگان ورزشی در خصوص مشکلات فوتبال کشور با تأکید بر باشگاهها". اولین سمینار علم و فوتبال ایران.
۸. واجد سمیعی، کسری. (۱۳۸۸). "مقاله فوتبال ایران". نشریه علم و ورزش، شماره هفتم.

9. Act football federation strategic plan(2005), <http://www.capitalfootball.com>

10. Africa football strategic plan (2007), <http://w.w.w.Fufa.co.ug.Document>.

11. *Capital football strategic plan(2007)* , <http://www.capitalfootball.com>. Document.
12. *Corey Kilgannon, (2009).A player ritual shared in religion and football.* Document.
13. *England football strategic plan (2007),* <http://w.w.England.org.uk>. Document.
14. *FIFA Member Associations (2010).* <http://w.w.w.fifa.com>. Document.
15. *Gentile,Gerry,Three Canadian soccer myth and solution(2007).* Document.
16. *Harper, Collins. (2006). "If football is a religion".* Document.
17. *Inklaar, H. (1994). "Soccer injuries, I: Incidence and severity". Journal of sports medicine, 18, PP:: 55-73*
18. *Johnson, Jim. (2001). "Is football becoming the religion of the mass.* Document.
19. *Lowy Frank (2004)."FFA National football development plan". Making Australia a world leader in the world game.*
20. *Mineps I 11,(1999). "A sport policy of the Twenty-First century-Ministry of industry". Employment and communication Sweden*
21. *Ostojic, S.M (2003). "Characteristics of elite and non- elite Yugoslav soccer players: correlates of success". Journal of sports science and medicine, 2, PP: 34-35*
22. *Queiroz, Carlos (1998). "We can fly 2010", USA soccer strategic plan.*
23. *Seatter Graham (2006)."New Zealand soccer strategic plan, our game, your game". The world game.*
24. *Stefan Szymanski (2006)."The Future of football in Europe". Economical deport.*

25. Stroyer, J., Hansen, Land Klausen, K. (2004). "Physiological profile and activity pattern of young soccer players during match play". *Med. Sci.Sport exert*, 36 (1), PP: 168-174
26. The Football Association (2005). "Structural review, a review of comparator sporting organization", the FA presses.
27. The Haringey football development plan (2005).<http://w.w.w. haringey.gov.uk>. Document.
28. Tim Green. Harper Collins (2008). "Football genius". Main stream publishing.
29. UEFA (2005). "Vision Europe, the direction and development of European football over the next decade" , UEFA press.
30. Vision China (2001), Asian football confederation. Document.
31. Wyn Grant (2007). "Two tiers of representation and policy: the Eu and the future of football", conference of the European union studies association, Montreal